

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کارگاه صنایع دستی (چوب)

رشته صنایع دستی

گروه تحصیلی هنر

زمینه خدمات

شاخه آموزش فنی و حرفه ای

شماره درس ۳۵۹۰

کیانمهر، قباد	۷۴۵
کارگاه صنایع دستی (چوب)/ مؤلف: قباد کیانمهر. - تهران: شرکت چاپ و نشر کتابهای	/۰۲۸
ک۹۳۱/ درسی ایران، ۱۳۹۱.	
۱۴۸ص. : مصور(رنگی). - (آموزش فنی و حرفه ای؛ شماره درس ۳۵۹۰)	۱۳۹۱
متون درسی رشته صنایع دستی گروه تحصیلی هنر، زمینه خدمات.	
برنامه ریزی و نظارت، بررسی و تصویب محتوا: کمیسیون برنامه ریزی و تألیف کتابهای	
درسی رشته صنایع دستی دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزشهای فنی و حرفه ای و کاردانش وزارت	
آموزش و پرورش.	
۱. صنایع دستی - کارگاهها. الف. شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران. ب. ایران.	
وزارت آموزش و پرورش. دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزشهای فنی و حرفه ای و کاردانش.	
ج. عنوان. د. فروست.	

همکاران محترم و دانش آموزان عزیز:

پیشنهادهای و نظرات خود را درباره محتوای این کتاب به نشانی
تهران - صندوق پستی شماره ۴۸۷۴/۱۵ دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزشهای
فنی و حرفه ای و کاردانش، ارسال فرمایند.

info@tvoccd.sch.ir

پیام نگار (ایمیل)

www.tvoccd.sch.ir

وب گاه (وب سایت)

وزارت آموزش و پرورش سازمان پژوهش و برنامه ریزی آموزشی

برنامه ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر برنامه ریزی و تألیف آموزشهای فنی و حرفه ای و کاردانش

نام کتاب : کارگاه صنایع دستی (چوب) - ۴۸۴/۳

مؤلف : قباد کیانمهر

آماده سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل چاپ و توزیع کتابهای درسی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

تلفن: ۸۸۸۳۱۱۶۱-۹، دورنگار: ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی: ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وبسایت: www.chap.sch.ir

صفحه آرا: علی نجمی

طراح جلد: محمدحسن معماری

ناشر: شرکت چاپ و نشر کتابهای درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

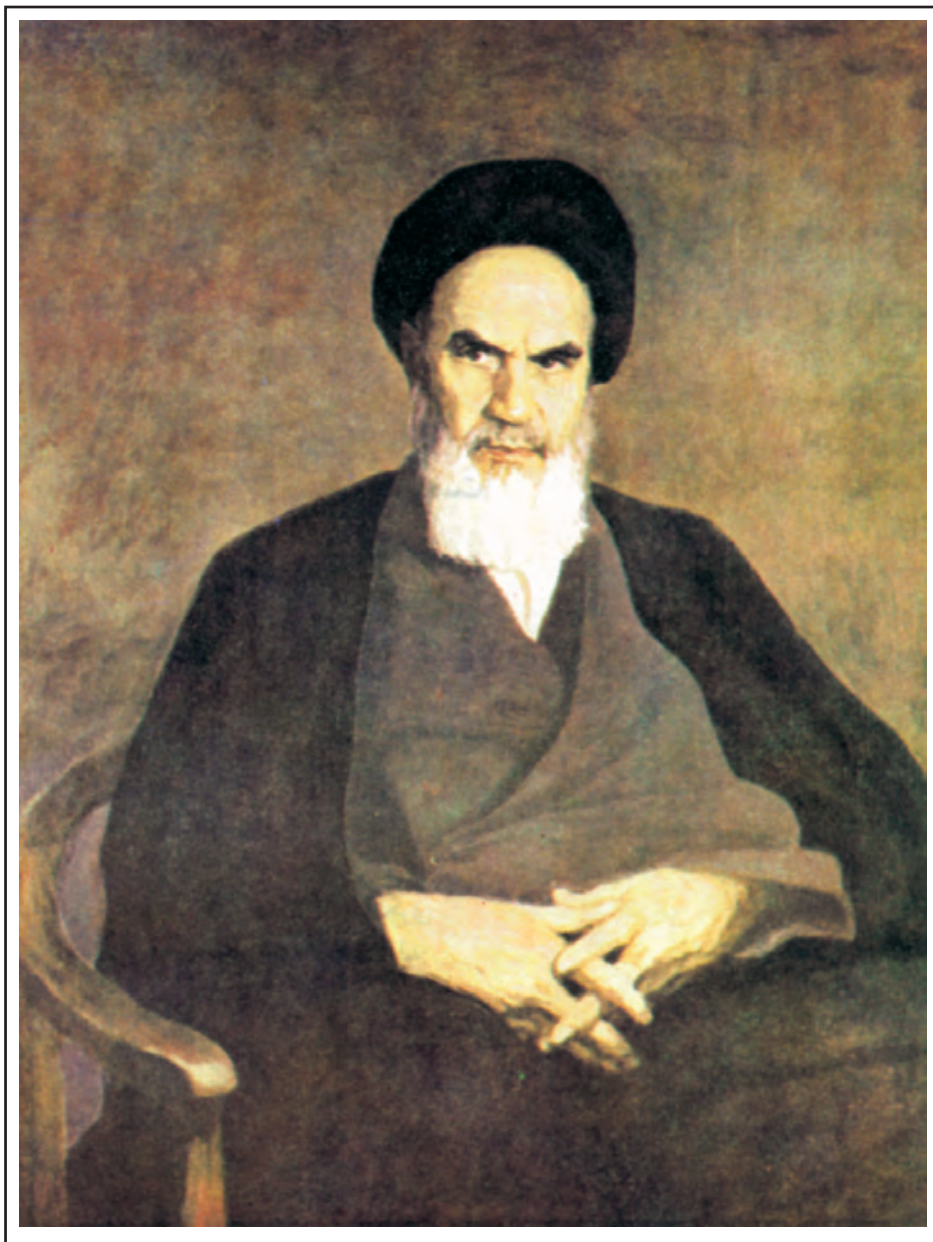
تلفن: ۴۴۹۸۵۱۶۱-۵، دورنگار: ۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۳۷۵۱۵-۱۳۹

چاپخانه: سهند

سال انتشار و نوبت چاپ: چاپ یازدهم ۱۳۹۱

حق چاپ محفوظ است.

شابک ۹۶۴-۰۵-۰۵۳۷-۴ ISBN 964-05-0537-4

اثر استاد کیخسرو خروش

هنر عبارتست از دمیدن روح عهت در انسانها
امام خمینی

فهرست مطالب

فصل اول: کلیات

۱	۱- آشنایی با شیوه‌های مهم ترین چوب
۸	۲- تاریخچه صنایع دستی چوبی ایران
۲۱	۳- ویژگیهای کارگاه صنایع دستی چوب
۲۴	۴- بهداشت و ایمنی در کارگاه چوب
۲۸	۵- چوب در صنایع دستی ایران
۴۲	۶- ابزارآلات عمومی مورد استفاده در صنایع دستی چوبی
۴۷	۷- اتصالات

فصل دوم: معرق چوب

۴۹	۱- تعریف معرق
۵۱	۲- انواع معرق چوب
۵۶	۳- جایگاه معرق چوب در صنایع دستی امروز
۵۸	۴- مصالح مصرفی در معرق چوب
۶۳	۵- ابزار و وسایل مورد استفاده در ساخت معرق چوب
۶۶	۶- زیرساختهای معرق
۷۲	۷- اصول برشکاری
۷۶	۸- تمرینهای مهارتی برای برش انواع خطوط و شکلها
۸۵	۹- آماده سازی طرح
۹۰	۱۰- مهارتها و آمادگیهای لازم برای ساخت معرق، ساخت الگو و برش مصالح بر اساس آن
۹۶	۱۱- مراحل اجرای یک تابلوی معرق زمینه رزین با الگوهای کاغذی
۱۰۱	۱۲- مراحل اجرای یک تابلو معرق زمینه رزین با الگوهای تخته سه لایی
۱۰۳	۱۳- شیوه‌های پرداخت معرق چوب

فصل سوم: منبت چوب

- ۱- تعریف منبت ۱۰۶
- ۲- انواع منبت چوب ۱۰۷
- ۳- جایگاه منبت در صنایع دستی امروز ۱۱۱
- ۴- مواد و مصالح مصرفی در منبت چوب ۱۱۴
- ۵- ابزارهای منبت کاری ۱۱۶
- ۶- روش تیز کردن مغار ۱۲۳
- ۷- زیر ساختهای منبت ۱۲۴
- ۸- آماده سازی طرح بخش تزئینی ۱۲۸
- ۹- مهارتها و آمادگیهای اولیه برای اجرای منبت - اصول دورگیری ۱۲۸
- ۱۰- مهارتها و آمادگیهای اولیه برای اجرای منبت ، اصول ایجاد زمینه ۱۳۲
- ۱۱- مهارتها و تمرینهای اولیه برای اجرای منبت ، اصول زیر و رو اندازی ۱۳۵
- ۱۲- مهارتها و تمرینهای اولیه برای اجرای منبت ، اصول روسازی ۱۳۷
- ۱۳- آمادگی و مهارتهای اولیه برای اجرای منبت ، پرداخت منبت ۱۴۱
- ۱۴- اصول سوهان کاری ۱۴۲
- ۱۵- مراحل اجرای یک نمونه کار منبت ۱۴۳

مقدمه

انسان برای رفع نیازهای مادی خود همواره از مواد و مصالح زیادی بهره گرفته است. چوب نیز به عنوان یکی از فراوان ترین مواد موجود در طبیعت همیشه توجه انسان را به خود جلب نموده است. با مشاهده آثار به جا مانده، می توان به این نتیجه رسید که این ماده از ابتدا تا حال توانسته ضمن رفع نیازهای مادی، جوابگوی نیازهای روحی انسان نیز باشد. این موضوع نه تنها به علت خواص فنی و ظاهری چوب، بلکه به این علت نیز هست که انسان، راحت تر توانسته با این ماده ارتباط برقرار نماید. از آنجا که هنر از روح و سرشت انسان سرچشمه می گیرد، هنرمند در صورتی می تواند از یک ماده اثری دلنشین بسازد که روحش با آن ماده ارتباط برقرار کرده باشد. ما امروزه این موضوع را در بسیاری از آثار چوبی مشاهده و درک می نماییم، چنانچه به نظر می رسد در این آثار فطرت پاک انسانی به نمایش گذاشته شده است، به نظر می رسد که چوب نیز بخوبی توانسته است با انسان ارتباط برقرار سازد زیرا ضمن اینکه بخشی از یک موجود زنده است، دارای ویژگیهایی است که با سرشت و اصول بصری انسان سازگار است و حتی می توان گفت خصوصیات بصری این ماده همان چیزی است که انسان از طبیعت انتظار دارد و به آن عادت کرده است.

انسان برای ساخت وسایل چوبی مورد نیاز خود با بهره گیری از اراده خدادادی و قدرت پژوهشی که در او خلق شده بود، ابتدا خصوصیات جسمی و روحی خود را شناخت و آنگاه متوجه خصوصیات چوب شد و در نتیجه سعی نمود طرحهای ذهنی و ابزارها و روشهای اجرایی خود را چنان تکمیل کند تا بتواند از این نعمت خدادادی نهایت استفاده را بنماید.

در بررسی آثار چوبی قدیم و جدید این سؤال پیش می آید که انسان چگونه به اینجا رسید و چگونه آن را ادامه خواهد داد؟ استادکاران قدیمی، کار خود را با شاگردی آغاز می کردند و در طی سالیان متمادی به وسیله مشاهده چگونگی کارکردن استاد خود به صورت تجربی به شیوه های اجرایی پی می بردند و سپس با ادامه کار تجربه کسب کرده، در ضمن با مشاهده آثار اجرا شده از سوی دیگران به تخصص خود می افزودند و برخی از آنها در نهایت می توانستند در کار خود خلاقیتی مثبت ایجاد نمایند. به این ترتیب آثاری که به دست استادکاران با تجربه انجام می شد معمولاً هم دارای عملکرد مناسب بود و هم دارای خصوصیات بصری و تربیتی- فرهنگی کافی؛ ولی به رغم همه این موارد، این روند، روال تکاملی کُندی داشته و گاهی حالت تکراری پیدا می کرد و حتی گاهی نیز هماهنگ با نیازها و سلیقه ها تکامل نمی یافت و این دلیلی نداشت مگر نبود آموزش و پژوهش صحیح.

از میان تکنیکهای سنتی، برخی هنوز قابل اجرا و جوابگوی نیازهای امروزی است و برای برخی دیگر روشهای جدیدتری جایگزین شده است بنابراین در صورتی که در یک برنامه آموزشی «هنرهای چوبی» تکیه بر ترکیب اصول و روشهای سنتی و جدید باشد و در ضمن توجه بر حفظ اصالت فرهنگی و از همه مهم تر تدریس با برنامه و متناسب با نیازهای روز انجام شود، کارایی زیادی خواهد داشت.

انسان امروزی برای جوابگویی به نیازهای خود و تکامل مهارتها و امور اجراییش، در قدم اول از آموزشهای صحیح

کمک می‌گیرد و سپس براساس آن و با توجه به علاقه خود در آن مسیر به‌طور صحیح و سریع حرکت می‌نماید در حقیقت یک هنرمند صنایع دستی در صورتی می‌تواند جایگاه واقعی خود را در اجتماع احراز نماید که در مسیر مذکور حرکت کرده، نیازهای انسان زمان خود را بشناسد و به‌وسیله آموزش که از پژوهش صحیح بهره گرفته در زمینه خلاقیت و تکامل و حفظ اصالت و هویت فرهنگی کوشش نماید. در این مورد بعد از ایجاد انگیزه مهمترین عوامل عبارتند از: تدریس اصول پایه‌ای و صحیح‌ترین روشهای اجرایی و در نهایت آموختن چگونگی استفاده از تفکر خود و تجربیات دیگران.

گرچه استعداد در سرعت پیشبرد آموزش مؤثر است لیکن در هر یک از زمینه‌های فعالیت بشری، بیش از تعلیم و تعلم اهمیت قطعی ندارد و تنها معلم با قریحه برای تدریس قادر خواهد بود که در هر انسانی شگفتی وصف‌ناپذیر وجودش را محترم شمارد و از آن پاس دارد.

پیشرفت هنرهای سنتی ایران در همه دوره‌های تاریخی نشان می‌دهد که ذوق و انگیزه لازم برای خلاقتهای هنری در سطح عالی در میان مردم کشور ما وجود دارد و در صورتی که مراکز مسئول حفظ و احیای این هنرها اهتمام ورزند، بدون تردید این هنرها جایگاه ویژه خود را حفظ نموده، ارتقا می‌یابند.

ایجاد انگیزه، مهمترین عامل برای روی آوردن به آموزش هنرهای سنتی و ادامه و تکامل آن است و این در صورتی است که هنرآموز علاوه بر جنبه صنعتی به ارزشهای هنری آن نیز پی ببرد، در این مورد خاص، «چوب» را به‌عنوان یک ماده ارزشمند در طبیعت بشناسد. بعلاوه شناخت ارزشهای فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و همچنین تربیتی و توانبخشی این رشته نیز در ایجاد انگیزه اهمیت زیاد دارد.

اکثر هنرجویان دوره هنرستان که رشته صنایع دستی را انتخاب نموده‌اند از سابقه معلومات نظری و مهارتهای عملی در این رشته برخوردار نیستند، از این‌رو، در این کتاب سعی شده است به موضوعات اساسی و پایه‌ای به‌صورت الفبای صنایع دستی اشاره شود و روشهای اجرایی نیز به‌صورت مرحله‌ای و از آسان تا پیچیده تر رده‌بندی و مطرح گردد تا هنرجویان بتوانند بر پایه‌ای استوار آموزش ببینند. از آنجا که لازمه یک آموزش عمیق و اساسی هماهنگی اصول نظری و عملی است، بهتر است مطالب نظری و عملی موجود در کتاب به‌صورت موازی تدریس شود تا هنرجویان بتوانند ارتباط این دو را با هم درک نموده، در اثر تنوع ترکیب این دو علاقه بیشتری نسبت به درس پیدا نمایند. به همین منظور در فصل اول کتاب ضمن مطالعه کلیاتی درباره شیوه‌های مهم تزئین چوب، با ویژگیهای کارگاه چوب، مواد و مصالح و ابزار عمومی این کارگاه آشنا می‌شوید.

در فصل دوم، هنر «معرق چوب» و انواع آن مطرح و سپس مراحل اجرای یک تابلوی معرق با دو روش بیان شده است. پس از مطالعه هر قسمت، به تمرین آن خواهید پرداخت و در پایان با ساخت یک تابلوی معرق و پرداخت آن، توانایی لازم در «معرق کاری زمینه رزین» را به‌دست خواهید آورد.

در فصل سوم، هنر «منبت چوب» و انواع آن معرفی شده، سپس مراحل اجرای یک نمونه کار منبت، گام به گام شرح داده شده است. پس از اجرای کامل این مراحل شما خواهید توانست یک نمونه «منبت کاری» انجام دهید.

هدف کلی

توانایی ساخت معرّق و منبت چوب